

Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ποροΐων Σερρών **2ο Πανελλήνιο Σεμινάριο “Ήχος και Φύση”**

Προτεινόμενες Ασκήσεις Προετοιμασίας για Συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς

Ιωάννα Ετμεκτσόγλου, Λέκτορας Μουσικής Ψυχολογίας του Ιόνιου Πανεπιστήμιου Κέρκυρας

Ανδρέας Μνιέστρης, Επίκουρος Καθηγητής σύνθεσης Ηλεκτρονικής Μουσικής του Ιόνιου Πανεπιστήμιου Κέρκυρας

Ήχοτοπίο

Ορισμός

Ένα σύνολο ήχων που δημιουργούν ένα περιβάλλον (ηχητικό περιβάλλον) το οποίο μπορεί να γίνει αντιληπτό και κατανοητό από άτομα ή κοινωνικές ομάδες.

Παράδειγμα

Παράδειγμα ενός ηχοτοπίου μπορεί να θεωρηθεί η αυλή του σχολείου στο διάλειμμα. Εάν φανταστούμε ότι πρόκειται για ένα σχολείο σε μικρή πόλη, το ηχοτοπίο είναι δυνατόν να περιλαμβάνει φωνές των παιδιών και των δασκάλων, ίσως κάποιους ήχους από αυτοκίνητα ή μηχανάκια, πιθανά θρόισμα από φύλλα και τιτιβίσματα από πουλιά, ίσως κάποιους ήχους μπάλας, εάν το σχολείο είναι σχετικά κοντά σε αεροδρόμιο, μπορεί να ακουστεί και κάποιο αεροπλάνο, και σχεδόν σίγουρα θα ακουστεί κάποιο χειροκίνητο ή ηλεκτρικό κουδούνι το οποίο θα σημάνει τη λήξη του διαλείμματος. Πολλοί άλλοι ήχοι είναι δυνατόν να αποτελούν συστατικά αυτού του ηχοτοπίου. Το ηχοτοπίο της αυλής του σχολείου στο διάλειμμα μπορεί να είναι πολύ διαφορετικό από χώρα σε χώρα, από πόλη σε πόλη, από σχολείο σε σχολείο, από διάλειμμα σε διάλειμμα κ.λ.π., αλλά και να γίνεται διαφορετικά αντιληπτό και κατανοητό από διαφορετικούς ακροατές.

Άσκηση 1

Αφουγκραστείτε με προσοχή και ηχογραφήστε σε δύο διαφορετικά χρονικά σημεία (2 ξεχωριστές ηχογραφήσεις) το ηχοτοπίο της αυλής του σχολείου σας ή κάποιο άλλο ηχοτοπίο εσωτερικού ή εξωτερικού χώρου, (π.χ. αίθουσα αναμονής αεροδρομίου, κεντρική πλατεία πόλης, γλέντι σε πλατεία ή ταβέρνα χωριού, παραλία, καφενείο, μπαρ, πάρκο, κ.λ.π.). Η κάθε ακρόαση/ηχογράφιση θα πρέπει να διαρκεί πέντε λεπτά. Και στις δύο περιπτώσεις να καταγράψετε τα ηχητικά συστατικά του ηχοτοπίου σας (όσο το δυνατόν περισσότερα) και να τα αξιολογήσετε ως προς το βαθμό και τον λόγο που σας κέντρισαν το ενδιαφέρον. Βάλτε τον εαυτό σας στο ρόλο ενός ντετέκτιβ ήχων, ή ενός τυφλού παρατηρητή που προσπαθεί να κατανοήσει το συγκεκριμένο ηχοτοπίο.

Π.χ.

Διάλειμμα Α (Σχολείο... Ώρα...)

Συστατικά Ηχοτοπίου	Βαθμός Ενδιαφέροντος	Αιτιολόγηση βαθμ. Ενδιαφέροντος
Φωνές παιδιών (καβγάς) (Περιγραφή: Ξαφνικά, γύρο στα μέσα του διαλείμματος 5-6 αγόρια της 2ας-3ης Λυκ. στην αριστερή γωνία στο βάθος της αυλής άρχισαν να φωνάζουν και να βρίζονται....)	υψηλός	Φόβος κινδύνου να πιαστούν στα χέρια. Μη συνηθισμένη ένταση & ποιότητα ήχων φωνής διαλείμματος.
Φωνές παιδιών (συζητήσεις) (Περιγραφή:....)	χαμηλός	Συνεχής ήχος, μη κατανοητός λόγος
Θρόισμα Φύλλων (Περιγραφή:....)
....

Ζητήστε από έναν συνάδελφό σας ή έναν μαθητή σας να καταγράψει και να αξιολογήσει ταυτόχρονα με εσάς τα συστατικά του ηχοτοπίου σας στις επιλεγμένες χρονικές στιγμές, χωρίς όμως να υπάρχει επικοινωνία μεταξύ σας, με στόχο να είναι δυνατόν να δράσετε ως ανεξάρτητοι ακροατές/κριτές. Μετά την καταγραφή/αξιολόγηση να συζητήσετε μεταξύ σας ομοιότητες και διαφορές που μπορεί να έχουν προκύψει. Να φέρετε στο σεμινάριο και τις δικές σας καταγραφές και αυτές του συναδέλφου ή μαθητή σας.

Ηχητικό Γεγονός

Ορισμός:

“Ένας ήχος ή αλληλουχία ήχων στο χωρο-χρονικό του πλαίσιο ως μέρος ενός ηχοτοπίου.” (Truax, 1999).

Παράδειγμα:

Στο ηχοτοπίο της αυλής του σχολείου σε διάλειμμα που περιγράψαμε παραπάνω, ο ήχος του αεροπλάνου που πέρασε, από την στιγμή που έγινε ακουστός μέχρι που έσβησε, αποτελεί ένα ηχητικό γεγονός στο συγκεκριμένο ηχοτοπίο. Οι έντονες φωνές από τον καβγά της μικρής ομάδας στο βάθος της αυλής μπορεί να θεωρηθούν ως ένα άλλο ηχητικό γεγονός του ίδιου ηχοτοπίου.

Άσκηση 2

Από το ηχοτοπίο που καταγράψατε στην Άσκηση 1, να επιλέξετε και να περιγράψετε ένα ηχητικό γεγονός. Γιατί το επιλέξατε; Ποια ήταν περίπου η διάρκειά του, η έντασή του (ελάχιστη, μικρή, μέτρια, μεγάλη, πολλή μεγάλη, εξαιρετικά μεγάλη), παρέμενε σταθερό, ή άλλαζε στο χρόνο και πώς; Ήταν ένας βαθύς (μπάσος) ήχος, υψηλός, μέτριος ή συνδυασμός αυτών; Τί άλλα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά είχε;

Να ζητήσετε από το άτομο που έκανε την Άσκηση 1 μαζί σας να επιλέξει και να περιγράψει επίσης ένα ηχητικό γεγονός από το ηχοτοπίο που καταγράψατε και ηχογραφήσατε μαζί.

Ηχητικό Σήμα

Ορισμός:

“Συγκρινόμενο με τον θόρυβο, ο οποίος είναι ανεπιθύμητος ήχος, ένα σήμα είναι οποιοσδήποτε ήχος ή μήνυμα υπάρχει με στόχο να γίνει ακουστός, να καταμετρηθεί ή να αποθηκευθεί. [...] Τα ηχητικά σήματα είναι σημαντικά για τον τρόπο με τον οποίο ρυθμίζουν τη ζωή μιας κοινωνίας και αντικατοπτρίζουν τον χαρακτήρα της.” (Truax, 1999)

Παράδειγμα:

Στο παραπάνω ηχοτοπίο της αυλής του σχολείου σε διάλειμμα, ο ήχος του κουδουνιού (παραγόμενος από παραδοσιακό κουδούνι ή από ηλεκτρονικό), αποτελεί ένα ηχητικό σήμα, εφόσον μεταδίδει ένα συγκεκριμένο μήνυμα: το τέλος του διαλείμματος και την οδηγία να επιστρέψουν οι μαθητές στις τάξεις τους για να αρχίσει το μάθημα.

Άσκηση 3

Από το ηχοτοπίο σας της Άσκησης 1 να επιλέξετε και να περιγράψετε ένα ηχητικό σήμα. Στην περιγραφή σας, να αναφερθείτε τόσο στα ακουστικά χαρακτηριστικά, όσο και στο μήνυμα που μεταφέρει το ηχητικό σας σήμα. Γινόταν άραγε χρήση αυτού του ηχητικού σήματος σε άλλες εποχές; από διαφορετικές κοινωνίες; έχουν αλλάξει τα ηχητικά του χαρακτηριστικά ή/και το μήνυμα που μεταφέρει με τον χρόνο/εξέλιξη;

Να ζητήσετε από το άτομο που έκανε την Άσκηση 1 μαζί σας να επιλέξει και να περιγράψει επίσης ένα ηχητικό σήμα από το ηχοτοπίο που καταγράψατε και ηχογραφήσατε μαζί.

ΠΡΟΣΟΧΗ! Εάν δεν υπάρχει ηχητικό σήμα στο ηχοτοπίο που καταγράψατε στην Άσκηση 1, προσπαθήστε να ηχογραφήσετε ένα ηχητικό σήμα σε άλλο χώρο-χρονικό διάστημα και περιγράψτε σε μορφή σύντομης παραγράφου το ηχοτοπίο στο οποίο ακούστηκε το ηχητικό σας σήμα καθώς και τα χαρακτηριστικά του (ως προς τον ήχο και το μήνυμα).

Ηχητικό Σημείο (Ηχώσημο)

Ορισμός:

«Ένας όρος που προήλθε από το αντίστοιχο όρο «landmark» (ορόσημο), που χρησιμοποιείται στις έρευνες ηχοτοπίων και αναφέρεται σε έναν ήχο της κοινωνίας ο οποίος είναι μοναδικός, ή έχει χαρακτηριστικά που τον καθιστούν ιδιαίτερο στα αφτιά των κατοίκων της συγκεκριμένης κοινωνίας. Τα ηχητικά σημεία (ηχώσημα) ως εκ τούτου, είναι σημαντικά από πολιτισμική και ιστορική άποψη και πρέπει να διατηρούνται και να προστατεύονται.» (Truax, 1999).

Παράδειγμα:

Αλλάζοντας πλαίσιο, και μεταφερόμενοι στην κεντρική πλατεία της Κέρκυρας στις μέρες του Πάσχα, Μεγάλη Παρασκευή ή Σάββατο νομίζω, ο ήχος του πένθιμου εμβατήριου « Αμλέτος »--όπως το ονομάζουν οι ντόπιοι--το οποίο παίζεται από τις μάντες και συνοδεύει το ίδιο θρησκευτικό γεγονός κάθε χρόνο για πολλά χρόνια, έχει αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία για τους Κερκυραίους, λειτουργώντας τόσο αισθητικά όσο και συνειρμικά, και γι' αυτό το λόγο θα μπορούσε πιθανά να χαρακτηριστεί ως ένα από τα 'ηχητικά σημεία' της πόλης της Κέρκυρας.

Άσκηση 4

Να αναφέρετε και να περιγράψετε ένα ηχητικό σημείο της πόλης σας. Γιατί κρίνετε ότι αποτελεί ηχητικό σημείο; Ποια είναι τα ηχητικά του χαρακτηριστικά, Σε τι είδους ηχοτοπία συναντάται; Γιατί είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τους κατοίκους της τοπικής κοινωνίας; Έχει αλλάξει με τον χρόνο, εάν ναι, πώς και γιατί; Νομίζετε ότι είναι καλό να διασωθεί, να εξελιχθεί, να μεταλλαχθεί, να εξαφανισθεί, ή σας είναι αδιάφορη η τύχη του; Γιατί; Εάν αξίζει να διασωθεί, τι μέτρα θα μπορούσαν να παρθούν από σας, το σχολείο σας και την τοπική κοινωνία;

Ηχορύπανση

Ορισμός:

“Μια ανισορροπία σε ένα ηχοτοπίο οφειλόμενη σε παρεμβαίνοντα ή ενοχλητικό ήχο οποιουδήποτε είδους. Ο παρεμβαίνων ήχος δεν είναι απαραίτητο να είναι εξαιρετικά δυνατός (με βάση την μέτρησή του από ντεσιμπελόμετρο για παράδειγμα), αλλά πρέπει να έχει χαρακτηριστικά τα οποία να επηρεάζουν αρνητικά την αίσθηση ισορροπίας ενός ηχοτοπίου.”

Παράδειγμα:

Στο αναφερθέν ηχοτοπίο της αυλής σχολείου σε διάλειμμα, ο ήχος του αεροπλάνου, εάν ακουγόταν έτσι ώστε να υπερκαλύπτει άλλα εγγενή στοιχεία του συγκεκριμένου ηχοτοπίου (π.χ. ήχους μπάλας, ή ήχους από καβγά συμμαθητών...), ακόμα και εάν ήταν --εξαιτίας της μεγάλης απόστασης-- λιγότερο δυνατός από τον ήχο του σχολικού κουδουνιού, θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ηχορύπανση.

Άσκηση 5

Στο ηχοτοπίο σας της Άσκησης 1 είναι δυνατόν να εντοπίσετε κάποιο ηχητικό γεγονός που θα κρίνατε ότι αποτελεί ηχορύπανση; Εάν ναι, να το περιγράψετε και να δικαιολογήσετε γιατί κρίνετε ότι αποτελεί ηχορύπανση στο συγκεκριμένο ηχοτοπίο. Εάν όχι, δώστε ένα υποθετικό παράδειγμα ενός ηχητικού γεγονότος το οποίο με τα συγκεκριμένα του χαρακτηριστικά θα αποτελούσε ηχορύπανση στο δεδομένο πλαίσιο.

Να ζητήσετε από το άτομο που έκανε μαζί σας την Άσκηση 1 να επιλέξει και να περιγράψει επίσης ένα ηχητικό γεγονός το οποίο θεωρεί ότι αποτελεί ηχορύπανση στο αρχικό σας ηχοτοπίο.

Πηγή: Truax, B. (ed.) (1999). *Handbook for Acoustic Ecology*. Από το διαδίκτυο: www.2.sfu.ca/sonic-studio/handbook/index.html

Μετάφραση, προσαρμογή ορισμών, παραδείγματα: Ετμεκτσόγλου Ιωάννα, Μνιέστρης Ανδρέας

Ασκήσεις: Ιωάννα Ετμεκτσόγλου 11/2004)